

УДК 347.73

DOI <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2022.1.11>**Любов СОРОКІНА**

кандидат юридичних наук, доцент кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності, Навчально-науковий інститут держави і права імені князя Володимира Великого, Міжрегіональна академія управління персоналом, вул. Фроментівська, 2, Київ, Україна, 03039
ORCID: 0000-0002-0776-1246

Lyubov SOROKINA

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor at the Department of Law Enforcement and Anti-corruption Activities, Educational and Scientific Institute of Law named after Prince Vladimir the Great, Interregional Academy of Personnel Management, Fromentivska str., 2, Kyiv, Ukraine, 03039
ORCID: 0000-0002-0776-1246

ІСТОРИЧНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ HISTORICAL AND LEGAL FOUNDATIONS OF PENSION PROVISION IN UKRAINE

Побудова демократичної правової системи України в першу чергу передбачає реформування пенсійної системи відповідно до нових викликів, пов'язаних з реформуванням економіки країни. Світова економічна криза змусила провідні світові держави переглянути свою соціальну політику відповідно до справедливого розподілу коштів між різними сферами державного управління. Епоха народовладдя, яка розпочалася з колишніх Радянських республік та продовжує поширюватися по всьому світу, змушує керівництва країн шукати нові оптимальні форми пенсійного забезпечення населення в умовах нестачі коштів. Тому Україна стала однією з перших держав, в якій апробуються нові методи соціального забезпечення населення. Іноді це проходить не зовсім вдало, оскільки перед керівництвом країни стоять багатопланові задачі. Проте зі здійсненням реформування, вибирається новий оптимальний шлях реалізації новітніх методів управління, які стали актуальними у 21 столітті.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, пенсія, державна пенсія, спецпенсія, Конституційний Суд України.

Building a democratic legal system for Ukraine primarily involves reforming the pension system in line with the new challenges associated with reforming the country's economy. The global economic crisis has forced the world's leading powers to reconsider their social policies in accordance with the fair distribution of funds between different areas of government. The era of democracy, which began in the former Soviet republics and continues to spread around the world, is forcing governments to look for new optimal forms of pension provision in the face of a lack of funds. Therefore, Ukraine became one of the first countries to test new methods of social security. Sometimes this is not entirely successful, because the country's leadership faces multifaceted challenges. However, with the implementation of the reform, a new optimal way of implementing the latest management methods, which have become relevant in the 21st century, is chosen.

Key words: pension provision, pension, state pension, special pension, Constitutional Court of Ukraine.

Постановка проблеми. Побудова демократичної правової системи України, в першу чергу, передбачає реформування законодавства, яке б реально гарантувало пенсійне забезпечення громадян України.

Держава через органи соціального забезпечення, зобов'язана забезпечити захист прав і свобод людини і громадянина від протиправних посягань на їх життя, здоров'я, честь, гідність [1]. Реалізація цих прав передбачає справедливе пенсійне забезпечення громадян України [2].

Статистичні дані свідчать, що кількість пенсіонерів в Україні станом на 2021 рік становила: усього – 10 121 624, з них чоловіків – 3 653 755, жінок – 6 467 869, із загальної чисельності пен-

сіонерів у міській місцевості – 7 056 536, у сільській місцевості – 3 065 088 [3].

Для пенсійного забезпечення пенсіонерів Україна витрачає понад 690 231,3 млн гривень [4].

В Україні на даний момент діє солідарна система пенсійного забезпечення. Поряд з солідарною системою пенсійного забезпечення вже функціонує накопичувальна система пенсійного забезпечення, яка була вперше введена у 2011 році Урядом Президента України Віктора Януковича.

Про її не ефективність і несправедливість свідчить те, що в силу об'єктивних закономірностей відбувається старіння нації, кількість

пенсіонерів збільшується і уряди країни не в змозі забезпечити належний рівень пенсійного забезпечення громадян, як в розвинених країнах світу.

Крім того, бракує комплексної, всебічної розробленості теоретичних положень та пропозицій щодо удосконалення справедливого пенсійного забезпечення [5].

У той же час, підвищенню ефективності діяльності органів соцзабезпечення має приділятися значна увага, оскільки пенсіонери – це певна частина громадянського суспільства, які потребують уваги та захисту держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми ефективного застосування заходів пенсійного забезпечення досліджували такі науковці як: М. І. Андрієнко, М. О. Васильєва, В. І. Василенчука, А. А. Вознюка, В. А. Глуховець, О. М. Ємець, М. С. Загородніков, Я. Г. Лизогуб, В. В. Матвійчук, А. А. Небитов, А. М. Орлеан, А. А. Піонтовський, В. М. Підгородинський, О. В. Святун, Є. Д. Скулиш, Є. Ф. Стрекалов, С. С. Чернявський, М. О. Шилін, С. С. Яценко та ін. Наукові праці та монографічні дослідження визначених авторів безперечно мають велике значення для науки.

Метою дослідження є теоретична розробка та впровадження ефективних норм пенсійного забезпечення, які б могли бути впроваджені у практичний напрям.

Основні результати дослідження. Пенсійна система України на сьогодні є недосконалою, оскільки не може забезпечити справедливий розподіл коштів. Реформи, які проводились у цьому напрямку в цілому були недосконалими та потребують подальшого переосмислення.

Історія розвитку пенсійного забезпечення в Україні бере початок з системи пенсійного забезпечення Радянського Союзу, який заклав основні засади пенсійної системи, яка діє в Україні досьогодні.

Радянська система пенсійного забезпечення бере свій початок із Жовтневої революції 1917 року. Усі фінансові ресурси та повноваження було централізовано та жорстко регламентовано. Пенсійні каси ліквідовані, сформувалися нові пріоритети пенсійного забезпечення, а саме забезпечення трудящих, що втратили працездатність, передусім інвалідів війни та праці. Основою пенсійного забезпечення стали соціальне походження і майновий стан, заслуги перед революцією, політична діяльність та посади партійно-радянської номенклатури [6].

За основу своєї пенсійної системи Радянський Союз взяв пенсійну систему Німеччини

часів канцлера Отто фон Бісмарка. У середньостатистичній німецькій родині кінця XIX ст. чоловік був на п'ять років старшим за дружину. Щоб забезпечити їм одночасний вихід на пенсію, встановили пенсійний вік із такою різницею.

Німеччина була першою країною в світі, яка запровадила державну систему соціального страхування у 1889 році. Основний принцип цієї системи зберігся до цього часу. Це своєрідний «пакт поколінь»: ті, хто працює, утримують тих, що вийшов на пенсію, відраховуючи певний відсоток своєї щомісячної зарплати до державного пенсійного фонду.

Пенсійне забезпечення на старість в Радянському Союзі було запроваджене 15 квітня 1929 року. Доти пенсію мали тільки викладачі вищих навчальних закладів [7]. Тепер же її могли отримувати ще робітники текстильної та провідних галузей важкої промисловості й транспорту.

Робітників решти галузей народного господарства пенсійне забезпечення охопило лише 1932-го. А через чотири роки право на пенсії дістали й службовці [8].

У 1956 року Верховною Радою СРСР ухвалено **Закон «Про державні пенсії»**, який врегулював розміри пенсій за віком [8]. Цим законом встановлено єдину систему пенсійного забезпечення робітників і службовців, відокремлено систему пенсійного забезпечення і соціального страхування [9].

До 1964 року пенсійне забезпечення селян покладалося на колгоспи, проте вони часто намагалися обмежуватися фізичною допомогою (по господарству) та натуральним розрахунком. 1964 року ухвалено Закон СРСР «Про пенсії і допомогу членам колгоспів», який передбачав вихід на пенсію для чоловіків у 65 років і жінок у 60 років [10].

Створення всеохоплюючої загальної пенсійної системи у СРСР завершено ухваленням Закону СРСР «Про пенсійне забезпечення громадян у СРСР» від 15 травня 1990 року [11]. Дана система характеризувалась поєднанням принципів соціального страхування і соціальної допомоги, а пенсійна система була остаточно відокремлена від держбюджету. Наступним важливим кроком стало створення у грудні 1990 року Українського республіканського відділення пенсійного фонду СРСР, який у січні 1992 року перетворено на Пенсійний фонд України [12]. Отже цей Пенсійний фонд став джерелом фінансування пенсій, який формувался з коштів, що відраховувалися підприємствами і організаціями, а також страховими внесками громадян.

Після здобуття Україною незалежності, 5 листопада 1991 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про пенсійне забезпечення» [13], який став основним законом, який врегулював пенсійне забезпечення громадян України. Цей закон, зокрема, встановив систему державних пенсій таких як:

- а) трудові пенсії:
 - за віком;
 - по інвалідності;
 - в разі втрати годувальника;
 - за вислугу років;
- б) соціальні пенсії.

Положення Закону про соціальні пенсії згодом було виключено на підставі Закону України від 31 травня 2005 року № 2603-IV «Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» [14].

Одночасно Закон України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам», який прийнятий Верховною Радою України 18 травня 2004 року [15], визначив правові засади надання державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам, а також надання державної соціальної допомоги на догляд особам, які досягли віку 63 років та не мають права на пенсію відповідно до чинного законодавства.

В подальшому, з прийняттям 9 липня 2003 року законів України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» і «Про недержавне пенсійне забезпечення» з 2004 року розпочато впровадження пенсійної реформи, сутність якої полягає в переході до тривірневої пенсійної системи [16]:

Перший рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах солідарності і субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду на умовах та в порядку, передбачених цим Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Другий рівень – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді або у відповідних недержавних пенсійних фондах – суб'єктах другого рівня системи пенсійного забезпечення та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законом.

Третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення.

Надалі, 2 листопада 2004 року Конституційний Суд України прийняв рішення № 15-рп/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) [17].

У своєму рішенні Конституційний Суд України закріпив положення про те, що верховенство права, будучи одним з основних принципів демократичного суспільства, передбачає судовий контроль над втручанням у право кожної людини на свободу.

А 6 липня 2005 року Верховною Радою України був ухвалений Кодекс адміністративного судочинства України, яким було запроваджено процедуру розгляду спорів з суб'єктами владних повноважень [18].

Саме в той період з'явилася відносно нова для того періоду часу така категорія спорів як спори пенсіонерів з Пенсійним фондом України.

Отже, почалася хаотизація судової системи, на яку був покладений тягар вирішення будь-якого спору в державі.

7 липня 2010 року Верховна Рада України прийняла Закон України № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів». Цей Закон був прийнятий замість старих законів від 7 лютого 2002 року № 3018-III «Про судоустрій» та від 15 грудня 1992 року № 2862-XII «Про статус суддів» [19].

Відповідно до нового закону робота суддів суворо регламентувалась. З'явилися вищі органи суддівського самоврядування та органи нагляду за діяльністю суддів, такі як Вища кваліфікаційна комісія суддів України та Вища рада юстиції. Уряд, приймаючи судову реформу, намагався стримати хаотизацію судової системи та впорядкувати її діяльність на противагу тим викликам, які виникали перед суддями.

Проте реформа пенсійної системи та судової системи України на цьому не завершилась.

8 липня 2011 року Верховна Рада України прийняла в цілому Закон України № 3668-VI «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» [20].

Цим Законом уведено II рівень пенсійної системи (накопичувальна пенсійна система (фонд), яка полягає в перерахуванні страхових внесків до індивідуального накопичувального пенсійного рахунку особи).

Унесено низку змін до 22 законодавчих актів, у тому числі Законів України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [21], «Про пенсійне забезпечення» [22], «Про недержавне пенсійне забезпечення» [23], «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» [24], «Про прокуратуру» [25], «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» [26], «Про державну службу» [27], «Про наукову і науково-технічну діяльність», [28] «Про службу в органах місцевого самоврядування» [29], «Про статус народного депутата України», [30] «Про судоустрій і статус суддів».

Цим Законом пенсійний вік для жінок підвищено до 60 років, страховий стаж підвищено до 30 років для жінок і до 35 – для чоловіків. Пенсійний вік чоловіків-держслужбовців підвищено до 62 років. Установлено максимальний розмір пенсії на рівні 10 прожиткових мінімумів для осіб, які втратили працездатність. Також цей Закон зменшував з 90% до 80% заробітну плату для нарахування пенсій для держслужбовців.

При цьому серед новацій Закону № 3668-VI було створення приватних пенсійних фондів.

Закон набрав чинності з 1 жовтня 2011 року.

Основною причиною проведеної пенсійної реформи став дефіцит Пенсійного фонду та значне старіння населення.

Серед негативних наслідків пенсійної реформи 2011 року можна виділити, зокрема, наступне: працюючим пенсіонерам зменшили пенсії; реальний дефіцит бюджету Пенсійного фонду 2012 року збільшився; збільшилася залежність Пенсійного фонду від держбюджету; внаслідок збільшення пенсійного віку до пенсії доживає менше громадян; почастишали судові спори Пенсійного фонду з пенсіонерами про перерахунок пенсій; в Україні одні з найвищих соціальних відрахувань у світі.

Тобто пенсійна реформа 2011 року була спрямована на зміну фінансової системи держави в бік накопичувальної системи та приватних пенсійних фондів.

Після народних **хвилювань** в державі у 2014 році, одними з перших реформ, що провів новий Уряд у кінці 2015 року та у 2016 році, було скасування перерахунку спецпенсій.

Перерахунок **спецпенсій** був скасований таким категоріям громадян, як державні служ-

бовці, прокурори, судді. Спеціальні закони «Про державну службу» 1993 року, «Про прокуратуру» 1991 року, «Про судоустрій і статус суддів» 2010 року були скасовані практично в повному обсязі окрім окремих положень. Замість цих законів Верховна Рада України ухвалила нові закони про держслужбу, про прокуратуру, про судоустрій і статус суддів, якими спецпенсії для цих категорій населення були скасовані.

При цьому, щодо суддівського довічного грошового утримання були визнані неконституційними положення пункту 5 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України **«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення»** від 2 березня 2015 року № 213-VIII в частині скасування з 1 червня 2015 року норм щодо призначення щомісячного довічного грошового утримання відповідно до Закону України **«Про судоустрій і статус суддів»** [31].

Щодо спецпенсій прокурорів та держслужбовців, то дане питання Конституційним Судом України наразі так і не вирішено.

Фактично із скасуванням спецпенсій в державі, відбулося руйнування матриці солідарної пенсійної системи, яка була успадкована від Радянського Союзу.

Закон «Про судоустрій і статус суддів» викладений у новій редакції Законом України від 12 лютого 2015 року № 192-VIII «Про забезпечення права на справедливий суд» [32].

Основні новації нової редакції Закону «Про судоустрій і статус суддів», що набрав чинності 29 березня 2015 року, передбачали:

створення апеляційних округів загальних судів;

обов'язок суддів звертатися з повідомленням про випадки неправомірного втручання в їх діяльність;

періодичну підготовку суддів у Національній школі суддів України;

моніторинг відповідності рівня життя судді наявному у нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам;

зміну порядку зайняття посади судді; конкурсний порядок призначення суддів на адміністративні посади;

ведення суддівського досьє; введення кваліфікаційного оцінювання суддів, нові положення щодо підготовки суддів та їх регулярного оцінювання;

розширення підстав і заходів дисциплінарної відповідальності суддів;

збільшення і зміну складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

дещо посилене суддівське самоврядування та ін.

Відзначено, що Закон «дещо збільшує вплив Президента України на судову систему»

Із 11 жовтня 2017 року набула чинності наступна пенсійна реформа у зв'язку з прийняттям Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» від 03.10.2017 № 2148-VIII [33].

Даним Законом були внесені зміни до наступних законодавчих актів:

Закон України «Про пенсійне забезпечення»;

Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»;

Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»;

Закон України «Про нотаріат»;

Закон України «Про державну службу» 1993 року;

Закон України «Про судову експертизу»;

Закон України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування»;

Закон України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів»;

Закон України «Про Національний банк України»;

Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»;

Закон України «Про пенсії за особливі заслуги перед Україною»;

Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми»;

Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування»;

Закон України «Про статус народного депутата України»;

Закон України «Про дипломатичну службу»;

Закон України «Про індексацію грошових доходів населення»;

Закон України «Про фермерське господарство»;

Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення»;

Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»;

Закон України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам»;

Закон України «Про підвищення престижності шахтарської праці»;

Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»;

Закон України «Про зайнятість населення»;

Закон України «Про Кабінет Міністрів України»;

Закон України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні»;

Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування»;

Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»;

Закон України від 6 грудня 2016 року № 1774-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України»;

Положення про помічника-консультанта народного депутата України, затвердженого Постановою Верховної Ради України від 13 жовтня 1995 року.

Пенсійна реформа 2017 передбачала: осучаснення розмірів пенсій, призначених в минулі роки або їх фактична індексація в ручному порядку, оскільки положення пенсійних законів України, якими передбачалася індексація пенсій, фактично на місцях органами Пенсійного фонду не виконувалися. Одночасно заходи Уряду були спрямовані на подальшу реорганізацію солідарної пенсійної системи країни та впровадження приватних пенсійних фондів.

Окрім того, запроваджено низку заходів у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування, стосовно збору та обліку єдиного внеску, соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, від нещасного випадку на виробництві та професійних захворювань, на випадок безробіття, а також у сфері зайнятості населення.

Вказана пенсійна реформа була закономірним продовженням пенсійних реформ попередніх років і була спрямована на відхід держави від солідарної системи пенсійного забезпечення.

Наступний етап пенсійної реформи відбувся у лютому 2022 року.

Зокрема, 15 лютого 2022 року Верховна Рада України прийняла наступний Закон № 2040-ІХ щодо пенсійної реформи в Україні, який називається «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення пенсійного законодавства» [34].

Цим Законом вносилися зміни до наступних нормативно-правових актів:

Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»;

Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»;

Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні»;

Закон України «Про індексацію грошових доходів населення»;

Законі України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»;

Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»;

Закон України «Про зайнятість населення».

Цей Закон уніфікував підвищення пенсій чорнобильцям, військовослужбовцям, іншим пенсіонерам відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Також цей Закон унормував достроковий вихід на пенсію тим громадянам, які не досягли пенсійного віку і трудовий договір яких розірвано у зв'язку з реорганізацією підприємства та змінами умов праці. Також цей Закон встановив виплату індексації пенсій відповідно до статті 42 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Наступним кроком зміни пенсійної системи України було те, що 27 грудня 2019 року у Верховній Раді України зареєстрований проєкт Закону № 2683 «Про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення». [35]

Автори законопроєкту народні депутати України: Третякова Галина Миколаївна (IX скликання), Струневич Вадим Олегович (IX скликання), Гривко Сергій Дмитрович (IX скликання), Халімон Павло Віталійович (IX скликання). Цим законопроєктом пропонується введення на території України обов'язкової системи накопичувальних пенсій.

Зокрема, відповідно до положень цього проєкту Закону в Україні створюється Пенсійне казначейство. Кошти та майно, призначені для забезпечення функціонування Пенсійного казначейства, не є коштами та майном учасників системи. Джерелами формування бюджету Ради Пенсійного казначейства та Адміністративного офісу є пенсійні активи учасників системи в межах визначеного розміру. Пенсійному казначейству забороняється запевняти чи гарантувати зростання доходів учасників системи.

Одночасно у комітет Верховної Ради України подано законопроєкт про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності Верховного Суду та органів суддівського врядування.

Президентський законопроєкт № 3711 щодо діяльності Верховного суду та органів суддівського врядування передбачає приведення положень законодавства у відповідність із рішеннями Конституційного Суду України.

Висновки.

Отже, аналізуючи законодавчі та нормативні акти та зміни до них про пенсійне забезпечення громадян України, можливо зробити висновок про те, що держава все більше рухається в бік приватних пенсійних фондів.

Хоча світова практика свідчить про те, що солідарна пенсійна система себе виправдала, і поряд з приватними пенсійними фондами обов'язково повинні існувати державне пенсійне забезпечення.

Усі демократичні країни світу, починаючи від Сполучених Штатів Америки до Європейського Союзу мають в своїй системі державне пенсійне забезпечення, оскільки приватні пенсії – це досить ризикований проєкт, запровадження якого може зруйнувати усю фінансову систему країни.

Ще ні одна країна світу повністю не переходила на пенсійну систему приватних пенсійних фондів. І мабуть в Україні станеться апробація цього напрямку розвитку економіки. А чи вдало це буде, покаже час.

Оскільки поряд з реформою пенсійної системи України відбувалося реформування судової системи, то судова система повністю прийняла на себе виклики епохи оновлення. А отже, закономірним етапом розвитку державотворення в Україні буде повернення до солідарної пенсійної системи, яка повністю себе виправдала. А судова система в свою чергу реформувалася відповідно до епохи народовладдя, яке було запроваджено в Україні ще 2004 року.

Таким чином, історико-правовий розвиток пенсійної системи має свої закономірності, є тісно взаємопов'язаним з іншими правовими та економічними системами країни та залежить від об'єктивних обставин реального світу. Система державотворення країни будується за певними правилами і всі її елементи є тісно зв'язаними між собою. Втручання в один з елементів тягне за собою зміну всієї системи. Проте нові виклики, які постали перед людством починаючи зі світової фінансової кризи 2008 року, повністю виправдали необхідність реформ, які проводилися в Україні. В даному разі Україна стала полем для випробовування новітніх методів управління. Можливо не всі з цих методів були вдалими, проте в кінцевому етапі були виявлені об'єктивні процеси розвитку країни, які не завжди залежать від волевиявлення однієї людини.

Література:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року.
2. Закон України від 5 листопада 1991 року № 1788-XII «Про пенсійне забезпечення».
3. Закон України від 9 липня 2003 року № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»
4. Державна служба статистики України: Соціальний захист населення України у 2020 році. *Статистичний збірник*. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/zb_szn_2020.pdf
5. Сокоринський Ю.В. Розвиток правового регулювання пенсійного забезпечення на українських землях у складі Союзу Радянських Соціалістичних Республік (1917–1991 роки). Теорія та історія держави і права: історія політичних і правових учень. 2016. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2016/2/tom_4/3.pdf
6. Закон України від 31 травня 2005 року № 2603-IV «Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам».
7. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».
8. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення».
9. Закон України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам».
10. Закон України від 8 липня 2011 року № 3668-VI «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи».
11. Проект Закону № 2683 «Про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення».
12. Закон України від 15 лютого 2022 року № 2040-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення пенсійного законодавства».

References:

1. Konstytutsiya Ukrayiny, pryynyata na p'yatyi sesiyyi Verkhovnoyi Rady Ukrayiny 28 chervnya 1996 roku [The Constitution of Ukraine, adopted at the fifth session of the Verkhovna Rada of Ukraine on June 28, 1996] [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrayiny vid 5 lystopada 1991 roku № 1788-XII "Pro pensiyne zabezpechennya" [Law of Ukraine dated November 5, 1991 No. 1788-XII "On pension provision"] [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrayiny vid 9 lypnya 2003 roku № 1058-IV "Pro zahal'noobovyazkove derzhavne pensiyne strakhuvannya" [Law of Ukraine dated July 9, 2003 No. 1058-IV "On mandatory state pension insurance"] [in Ukrainian].
4. State Statistics Service of Ukraine: Social protection of the population of Ukraine in 2020. Statistical collection. Retrieved from: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/zb_szn_2020.pdf
5. Sokorynsky Yu.V. (2016). Rozvytok pravovoho rehulivuvannya pensiiinoho zabezpechennia na ukrainskykh zemliakh u skladi Soiuzu Radianskykh Sotsialistychnykh Respublik (1917–1991 roky). Teoriia ta istoriia derzhavy i prava: istoriia politychnykh i pravovykh uchen. [Development of legal regulation of pension provision on Ukrainian lands as a part of the Union of Soviet Socialist Republics (1917–1991). Theory and history of state and law: the history of political and legal doctrines]. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2016/2/tom_4/3.pdf
6. Zakon Ukrayiny vid 31 travnya 2005 roku № 2603-IV "Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrayiny u zv'yazku z pryynyattiam Zakonu Ukrayiny "Pro derzhavnu sotsial'nu dopomohu osobam, yaki ne mayut' prava na pensiyu, ta invalidam" [Law of Ukraine dated May 31, 2005 No. 2603-IV "On Amendments to Certain Laws of Ukraine in Connection with the Adoption of the Law of Ukraine "On State Social Assistance to Persons Ineligible for Pensions and the Disabled"] [in Ukrainian].
7. Zakon Ukrayiny vid 23 veresnya 1999 roku № 1105-XIV "Pro zahal'noobov'yazkove derzhavne sotsial'ne strakhuvannya" [Law of Ukraine dated September 23, 1999 No. 1105-XIV "On mandatory state social insurance"] [in Ukrainian].
8. Zakon Ukrayiny vid 9 lypnya 2003 roku № 1057-IV "Pro nederzhavne pensiyne zabezpechennya" [Law of Ukraine dated July 9, 2003 No. 1057-IV "On non-state pension provision"] [in Ukrainian].
9. Zakon Ukrayiny vid 18 travnya 2004 roku № 1727-IV "Pro derzhavnu sotsial'nu dopomohu osobam, yaki ne mayut' prava na pensiyu, ta invalidam" [Law of Ukraine dated May 18, 2004 No. 1727-IV "On state social assistance to persons who do not have the right to a pension and the disabled"] [in Ukrainian].
10. Zakon Ukrayiny vid 8 lypnya 2011 roku № 3668-VI "Pro zakhody shchodo zakonodavchoho zabezpechennya reformuvannya pensiynoi systemy" [Law of Ukraine dated July 8, 2011 No. 3668-VI "On measures to ensure legislative support for reforming the pension system"] [in Ukrainian].
11. Proekt Zakonu № 2683 "Pro zahal'noobov'yazkove nakopychuval'ne pensiyne zabezpechennya" [Draft Law No. 2683 "On mandatory cumulative pension provision"] [in Ukrainian].
12. Zakon Ukrayiny vid 15 lyutoho 2022 roku № 2040-IX "Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrayiny shchodo vdoskonalennya pensiyinoho zakonodavstva" [Law of Ukraine of February 15, 2022 No. 2040-IX "On Amendments to Certain Laws of Ukraine on Improving Pension Legislation"] [in Ukrainian].